

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

**Náhrada duševních útrap sekundárních obětí v novém občanském zákoníku: srovnávací
perspektiva**

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2015

Autor: Barbara Dufková

VIII. ročník SVO

estné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do VII. ročníku Studentské vědecké a odborné společnosti (SVO) vypracovala samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla předložena do předchozích ročníků SVO a jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním ve veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 16. 4. 2015

.....

Barbara Dufková

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	4
1. Úvod.....	5
2. Náhrada újmy na zdraví v německém, rakouském a českém právu.....	5
2.1. Německá úprava.....	5
2.2. Rakouská úprava.....	6
2.3. Česká úprava.....	7
3. Náhrada duševních útrap sekundárních osob.....	8
4. Předpoklady pro přiznání nároku na náhradu duševních útrap.....	9
4.1. Obecné vymezení předpokladů v německém a rakouském právu.....	9
4.1.1. Blízké osoby.....	11
4.1.2. Jiné fyzické osoby.....	12
4.2. Německá úprava.....	12
4.3. Rakouská úprava.....	15
4.4. Česká úprava.....	17
4.4.1. Odškodnění osob blízkých jako sekundárních osob.....	17
4.4.2. Odškodnění ostatních sekundárních osob.....	20
5. Výše náhrady duševních útrap v porovnání s jinými náhradami poskytovanými při ublížení na zdraví.....	22
5.1. Německá praxe.....	23
5.2. Rakouská praxe.....	24
6. Závěr.....	26
7. Prameny.....	28
7.1. Literatura.....	28
7.2. Právní předpisy.....	29
7.3. Internetové zdroje.....	29

Seznam použitých zkratk

ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch	Ob anský zákoník (N mecko)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch	Ob anský zákoník (Rakousko)
BGH	Bundesgerichtshof	Spolkový soudní dv r (N mecko)
LG	Landgericht	Zemský soud (N mecko)
OGH	Oberste Gerichtshof	Nejvyšší soud (Rakousko)
OLG	Oberlandesgericht	Vrchní zemský soud (N mecko)

1. Úvod

Ztráta blízkého člověka patří mezi nejtěžší rány, které osud může přivést. Hluboký žal bohužel pokračuje celý život, zvláště byla-li smrti těžké ublížení na zdraví blízkého způsobeno touto osobou, která nedostala obecné preventivní povinnosti a nepožádala si dostatečnou péči, aby svým jednáním nezasahovala do chráněných statků svého okolí. Nepřekonatelná ani odborná lékařská pomoc nabízející různorodé tisíce prostědek, ani jakkoli velký peněžní obnos. Někdy však drobná i méně drobná finanční satisfakce slouží jako přemostění nejtěžších okamžiků, může pomoci postiženému člověku vyrovnat se s něčím, které jemu blízkou osobu postihlo, a zařadit se zpět do životního rytmu. Proto je úkolem občanského práva obnovit přechodnou rovnováhu a usilovat o nahrazení újmy a poskytnutí zádostivosti, které by alespoň zčásti odčinilo způsobené přímé a rovněž odradilo škůdce od opětovného porušování svých povinností. Tvůrci zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“) se tohoto úkolu zhostili, přičemž z výsledku jejich úsilí je patrná inspirace především právním řádem německým a rakouským. Úprava odškodování tzv. *sekundárních obětí* ve zkoumaných zemích je však nepřehlednější a rozvíjí se jen velmi pomalu výkladem soudů. Naproti tomu OZ v několika ustanoveních výslovně zakotvil odškodnění blízkých i dalších osob, čímž pokračoval i dosavadní vývoj judikatury vycházející z přechodného občanského zákoníku.

Cílem této práce je tak komparativní srovnání úpravy odškodování duševních útrap sekundárních obětí a jejich reflexní újmy spojené se snahou identifikovat společné i naopak odlišné prvky, jež by napomohly správnému přiznání jednotlivých nároků pod odpovídající zákonná ustanovení. Znalost výchozího právní stavu v zemích, ve kterých se český zákonodárce při přípravě nové právní úpravy inspiroval, nepochybně přispěje k objevování možných cest v rozhodování českých soudů, které budou s určitými nároky poškozených osob po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku konfrontovány zcela nově.

2. Náhrada újmy na zdraví v německém, rakouském a českém právu

Úvodem je nutno vymezit základní principy náhrady škody, které se ve zkoumaných právních řádech aplikují, nebo tyto se promítnou i do nároků sekundárních obětí.

2.1. Německá úprava

Občanské právo tradičně vychází ze zásady, že škůdce je v důsledku svého vadného chování povinen navodit stav, který by tu byl, kdyby ke škodné události nebylo nedošlo. Na této

zásad stojí i BGB. Újma na zdraví ve smyslu § 823 odst. 1 BGB je však svou povahou natolik specifická, že ani nejvyšší lékařská praxe tento bohužel cíl uvést v život nedokáže. Proto § 253 odst. 2 BGB přiznává poškozenému nárok na reálnou náhradu, označovanou jako *Schmerzensgeld*, jež by poškozenému alespoň z části zpravenou újmu kompenzovala, nebo s ohledem na § 249 odst. 2 BGB lze náhradu nemajetkové újmy v penězích požadovat pouze v případech zákonem výslovně stanovených. Spolu s reformou německého práva byl tento nárok přesunut ze speciálních ustanovení deliktního práva do obecných ustanovení závazkových právních vztahů, čímž se poškozeným dostalo možnosti uplatnit jej při vzniku újmy vyvolané nejen z protiprávního jednání, ale rovněž z porušení smluvních povinností v rámci širšího smluvního vztahu. Tato, zdálo by se drobná, změna má však dalekosáhlé důsledky vycházející vstíc osobám poškozeným například při využívání lékařské péče, jež se v Německu poskytuje právně na smluvním základě.¹

Zásah do osobní integrity s sebou tak přináší vznik nároku na odškodnění nežádoucích dopadů na osobu poškozeného, zejména spravedlivé odčinění zpravené újmy ve formě *Schmerzensgeld*. Vyžaduje-li zranění poškozeného léčení znemožňující vykonávat výdělečnou činnost, má nárok na náhradu ušlého zisku, a bude-li tento stav kvůli trvalým následkům přetrvávat i v budoucnu, stíhá škodce povinnost odčinit tento schodek peněžní rentou ve smyslu § 843 BGB. Totéž platí i pro případ ztížení společenského uplatnění poškozeného v budoucím životě a případné zvýšení životních potřeb, například v důsledku nákladů na léčení. Jiná je situace v případě smrti poškozeného, kdy se shora vyjmenované nároky stávají bezpříčinnými a podle § 844 a § 845 BGB přiznávají pouze nárok na náhradu nákladů pohřbu, a byl-li poškozený povinen daným osobám výživou nebo poskytováním určitých služeb, musí se škodce postarat i o jejich zajištění ve formě peněžitých dávek.

2.2. Rakouská úprava

Ani rakouské právo neupírá svým adresátům právo na náhradu nemajetkové újmy a v § 1293 ABGB pod pojem škody zahrnuje i újmu na zdraví i život člověka. Jelikož ABGB rovněž spočívá na zásadě naturální restituce, když ve svém § 1323 upřesňuje, že k tomu, aby byla nahrazena zpravená škoda, musí být vše uvedeno v předešlý stav, a pouze není-li toto možné, uhradí se částka stanovená odhadem, nalezneme obdobnou výjimku jako v případě práva německého i v § 1325 ABGB, který v případě poškození zdraví nevyžaduje uvedení

¹ WALTER, U.: Nová právní úprava náhrady škody v německém právu. Evropské právo 1/2003, s. 16.

v cí v předšlý stav, ale rovnou vypoítává druhy finan ního odškodn ní, jež poškozené osob p ísluší. P íznává jí v prvé ad nárok na p im ené bolestné a po vzoru n meckého práva i na náhradu ušlého výd lku a náklad lé ení. Poz stalým pro p ípad smrti poškozeného vzniká dle § 1327 ABGB nárok na náhradu výdaj vynaložených na poh eb a p im ené výživné.

2.3. eská úprava

Letným pohledem na možnosti, které poškozenému nabízí eský ob anský zákoník, lze usoudit, že mezi jednotlivými právními ády diametrální rozdíl nepanuje, když § 2958 OZ zakládá poškozenému nárok na pen žitou náhradu vyvažující pln vytrp né bolesti a další nemajetkové újmy, pod n ž je nutno ve smyslu § 2956 OZ zahrnout i zp sobené duševní útrapy. Zákoník p í zásahu do zdraví lov ka rozlišuje mezi t emi pojmy, které spole n utvá ejí množinu nemajetkové újmy, a to bolest, ztížení spole enského uplatn ní a duševní útrapy. Duševní útrapy jako klí ový a defini ní pojem této práce ozna ují stav, kdy vnímání ú ink zásahu do p írozených práv lov ka p esáhne b žnou úrove diskomfortu a projeví se v siln jší intenzit poci ovaných nesnází již jako bolestn prožívaná záležitost.² Duševní útrapy odpovídají mu ívým pocit m, které mohou, ale nemusí mít p ímou vazbu na t lesná zran ní poškozeného.

Hranice mezi bolestí a jinou nemajetkovou újmou nicmén není p esn vytý ena. Náhrada za bolest mí í na od in ní nejen utrpení fyzické a psychické povahy, ale i na n které další projevy, které bolest provázejí, jako nap . celkovou nepohodu, stres i obtíže spojené s utrpnou zdravotní újmou, avšak pouze v rozsahu, v n mž tyto zásahy do osobností sféry poškozeného ješt souvisí s bolestí. Dosahovaly-li by další potíže intenzity p esahující obvyklou zát ž poškozeného p í podstoupení lé by, je na míst pod adit je již pod jinou nemajetkovou újmu jako kategorii zbytkovou, která se vymezuje negativn v í zp sobené bolesti a ztížení spole enského uplatn ní. V tomto smyslu p jde zejména o takové dopady na osobu poškozeného, jež nejsou bolestivé a zároveň nemají trvalý charakter, p edevším nejzn jší p echodná omezení v dosavadních aktivitách, jako nap . dieta, hospitalizace,

² DVO ÁK, J. a kol.: Komentá k Zákonu Ob anský zákoník – Svazek VI – relativní majetková práva 2. ást, § 2521-3081 (89/2012 Sb.). Wolters Kluwer, Praha 2014.

omezení v běžném životě po přechodnou dobu a další, avšak jsou poškozeným pocíkována natolik intenzivně, že si vyžadují peněžité odškodnění.³

Jestliže zranění poškozeného stojí v dalším rozkvětu jeho osoby jako překážka lepší budoucnosti, tíží škodce povinnost nahradit mu i ztížení společenského uplatnění. Zvýšení životních výdajů v důsledku léčení musí škodce nahradit dle § 2960 OZ, zajištění alespoň obdobné životní úrovně mají zabezpečit § 2962 a § 2963 OZ myslící na náhradu ušlého výdělku nejen po dobu pracovní neschopnosti, ale i následného trvalého menšího výdělku v důsledku snížené pracovní schopnosti a výkonnosti. Skončí-li však zásah škodce smrtí poškozeného, rovněž dle českého práva jej stíhá povinnost hradit náklady pohřbu dle § 2961 OZ, jakož i poskytovat peněžité důchod pozostalým a jiným oprávněným osobám dle § 2965 a § 2966 OZ.

3. Náhrada duševních útrap sekundárních osob

Na rozdíl od práva německého i rakouského, český zákonodárce veden snahou vyrovnat náskok pokroků jiných evropských států způsobený přerušáním vývoje české civilistiky v průběhu minulého režimu demonstrativně vykročil vstřed dosažení ideálu co nejširšího vyrovnání nerovnováhy způsobené protiprávním jednáním, jež svými dopady dalekosáhle přesahuje osobu primárního poškozeného. Takový krok prolamuje obecnou zásadu, že v důsledku škodné události je nahrazována majetková škoda a nemajetková újma pouze ústníkem daného nešťastí. Tragické následky doprovázející ublížení na zdraví totiž zpravidla stíhají nejen osobu zásahem přímo dotčenou, ale ve velké míře i její nejbližší, kterým, a koho trpí stejně nebo dokonce více, zákon žádné dobrodiní v podobě finančního odškodnění nepíznává. Snaha o vyrovnání této nerovnosti pak vedla k zakotvení § 2959 OZ, jenž postavil základ pro odškodnění tzv. sekundárních osob škodného jednání.⁴ Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví ukládá škodci odinit duševní útrapy manželů, rodičů, dětí nebo jiných osob blízkých peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení.

Na první pohled se zdá, že jsme tímto vstředním gestem v rámci sekundárním poškozeným předsáhli rakouské i německé sousedy, avšak takový závěr nelze předsádvat. I když

³ Mezi duševní útrapy tak lze bez pochyby zařadit například strach o život, úzkost v době léčení způsobená nejistotou ohledně výsledku operace i duševní deprese během léčby.

⁴ Pod pojmem sekundární osoba rozumí osoby, které utrpí psychickou újmu i škodu jako důsledek toho, co se přihodilo těmto osobám (primární osobě), která byla porušením právní povinnosti postížena bezprostředně. Srov. ZIMA, P.: Nervový šok a sekundární osoba. Právní rozhledy 6/2008, s. 216.

jejich právní řády neobsahují výslovné ustanovení pamatující na nejbližší poškozeného, o to výslovnější je v této oblasti judikatura, která vytvořila svébytný koncept odškodování osob, které jsou škodnou událostí zasaženy zprostředkovaně. V této souvislosti nauka hovoří o tzv. *Schockschaden*, *Trauerschaden* a *Gefühlschaden*⁵. Základní rozdíl mezi danými pojmy tkví ve skutečnosti, zda byla sekundární oběť škodným jednáním rovněž způsobilá pro sobě sama újmu na zdraví. O *Schockschaden*⁶ se jedná v případě, kdy se u sekundární oběti vyskytují symptomy, které dosahují úrovně poškození zdraví a vyžadují vlastní lékařské ošetření. Možnost kvalifikovat šokem způsobenou újmu jako poškození zdraví pak podléhá jejich odškodování pod § 823 odst. 1 BGB, resp. § 1325 ABGB, jež zahrnují pod pojem ublížení na zdraví každé porušení nejen tělesné, ale i duševní integrity. Osoba takto postižená se tak domáhá náhrady vlastního ublížení na zdraví nezávisle na osobě primárně poškozeného, přičemž jejich nároky stojí samostatně vedle sebe. Lze předpokládat, že rovněž v českém právu by se osoba stížená újmou na zdraví v důsledku něčím jiného musela domáhat náhrady skrze § 2958 OZ, který předstává obecnou klauzuli pro odškodování vlastní újmy na zdraví.

Naopak pod pojmem *Gefühlschaden*⁷ se skrývá situace, kdy psychická újma způsobená ublížením na zdraví blízké osobě nedosahuje intenzity vlastního ublížení na zdraví a v průběhu dalšího života sekundární oběť nevykazuje žádné nebo jen ojedinělé příznaky nemoci, která nevyžaduje lékařské ošetření. *Trauerschaden*⁸ má-li na stejné případy jako *Gefühlschaden* s tím rozdílem, že ublížení na zdraví primární oběti má v tomto specifickém případě smrtelné následky. Sekundární poškozený zde neutrpí vlastní ublížení na zdraví, přesto se však škodná událost v jeho psychické integritě silně projeví. Zároveň mu ani není upraven nárok na náhradu újmy pramenící z porušení jiných právem chráněných statků, například práva na soukromí a rodinný život. V německém a rakouském právu se případná náhrada újmy způsobené smutkem a srovnatelnými pocity neopírá o výslovná zákonná ustanovení, jež by odpovídala § 2959 a § 2971 OZ, vyvíjí naopak z důvodů myšlených propracované soudní praxe.

4. Předpoklady pro přiznání nároku na náhradu duševních útrap sekundárních obětí

4.1. Obecné vymezení předpokladů v německém a rakouském právu

⁵ STIEGLER, A.M.: Schmerzengeld für Schock- und Trauerschäden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung. Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2009.

⁶ Ibid, s. 11.

⁷ Ibid, s. 12.

⁸ Ibid, s. 12.

Civilistická nauka tradičně vyžaduje pro vznik odpovědnosti za protiprávní jednání splnění vícero předpokladů. Německá teorie v rámci vlastní skutkové podstaty deliktu vyžaduje jednání, následné porušení práva nebo právního statku v dané skutkové podstatě uvedeného a spojení těchto prvků příinnou souvislostí. Takové jednání pak ve svém souhrnu naplní požadavek protiprávnosti, škodci bude možné připsat zavinění a ve vnějším světě se jeho jednání projeví vznikem škody, přičemž porušení uvedeného práva nebo právního statku a vznik škody budou v příinné souvislosti.⁹ Za splnění těchto podmínek pak i tětí osob, jež se na škodné události podílela pouze zprostředkovaně, přísluší náhrada zpravené újmy. V tšinou však převážná část potencionálních nároků sekundárních obětí ztroskotá na prokazování příinné souvislosti.¹⁰ Avšak apriorní vyloučení příinné souvislosti jen s poukazem na to, že následek u sekundární oběti je až následkem újmy primárního poškozeného, by nebylo správné. Nepochází zde totiž k přetržení příinné souvislosti, ale naopak k etžení podmínek, nebo vznik reflexní újmy sekundární oběti je vyvolán bezprostředně závadným jednáním škodce.

Požadavek příinné souvislosti však na druhou stranu v podobě přiměřenosti a předvídatelnosti funguje jako ochrana poškozeného před bezbřehým množstvím nároků pocházejících zejména od osob, jež s poškozeným nepojí tak silné vazby, jejichž narušení by finanční zhojení vyžadovalo. Je totiž nevyhnutelné, že okruh osob, jimž zranění i odchod na věčnost známého člověka přinese psychické problémy bez nároku na náhradu, bude vždy širší než množina osob, jež budou drásající duševní útrapy provázet až do konce života. Oddělení jedné od druhých bude vždy umělé a nedokonalé, právo však pevně mantinely stanovit musí.

Německá a rakouská judikatura při hledání adekvátní příinné souvislosti používá k vedení pomyslné hranice hledisko osobní, kdy do popředí vstupuje úzký citový vztah k primárnímu poškozenému, i hledisko místní a časové, spojující nárok na náhradu duševních útrap s přítomností na místě neštěstí. Pouze takto úžeji vymezený bližší vztah je schopen vystavět

⁹ KROPHOLLER, J.: Studiumkommentar BGB, Erläutert für Studium und Examen, 2. neubearbeitete und erweiterte Auflage. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1995. S. 455.

¹⁰ Přes stejný nedostatek se nedokázala přenést ani dosavadní česká judikatura, která vycházela ze závěru formulovaného v 70. letech 20. století, tedy že „příinnou souvislost mezi jednáním škodce a vzniklou újmou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem. Tak je tomu například, když utrpěl-li někdo újmu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škodce zpravené“ (rozhodnutí Nejvyššího soudu SR ze dne 30. 11. 1976, sp. zn. 2 Cz 36/76). Na tomto stanovisku setrvala i pozdější judikatura, například v rozhodnutích NS 25 Cdo 1455/2003, NS 25 Cdo 1354/2005, NS 25 Cdo 2275/2005.

pomyslný most mezi duševní újmou a odpovědností škůdce, nebo jiní možnou újmu těchto osob považovat za nedělitelnou, tudíž i nepřídatelnou škůdci.

4.1.1. Blízké osoby

První skupinu osob, kterým je připraveno právo na náhradu duševních útrap, tvoří nejen osoby, jejichž utrpení připadne každému na mysl jako první, tedy rodiče, děti a manžel poškozeného, ale i vzdálenější rodinní příslušníci, a dokonce i osoby, jež k poškozenému neváže žádný rodinný poměr, ale „jen“ silné citové pouto. A kolik zde by se dělení rodinných příslušníků do zvláštních kategorií mohlo jevit jako pouhá malichernost právní doktríny, je založeno na ryze pragmatických důvodech. Zatímco rodičům, dětem a manželovi dle judikatury svádí vyvrátitelná domněnka existence kvalifikovaného blízkého vztahu k poškozenému, ostatní rodinní příslušníci a další spřízněné osoby jej musí dokazovat.¹¹

Blízký vztah je chápán jako silné citové spojení, jež se svou intenzitou vyrovná tomu, jaké existuje mezi rodiči a dětmi. Projevuje se především starostlivostí a péčí, jakož i pomocí v nemoci a jiných těžkostech. Stopy takového pouta lze v rámci ostatních rodinných příslušníků vypátrat především mezi sourozenci, jimž postačí dokázat, že se svým sourozencem přednětím bydleli nebo že od zániku jejich společného bydlení neuplynula tak dlouhá doba.¹² Avšak dospělá a odděleně žijící sourozenci mají postavení v řízení obtížnější a k prokázání blízkého vztahu musí nabídnout důkaz více, nebo judikatura má za to, že založením vlastní rodiny se jejich cesty rozdělily, a s tím se vytratila i vzájemná blízkost.¹³

Pokud jde o ostatní příbuzné, soudní praxe předpokládá existenci volnějšího citového vztahu. Případně uchazeo o odškodnění by tak s poukazem na velký poměr k poškozenému ostrouhl, protože právo dobré vztahy mezi příbuznými považuje judikatura za přirozené, ním neodlišitelné od vztahů, které poškozený přestával s ostatními známými přáteli. Tím méně se však chce říci, že ani mezi vzdálenějšími příbuznými i jinými osobami nemůže vzniknout vztah obdobný vztahu mezi rodiči a dětmi, ba právě naopak. Dokladem budiž případ, v němž soud našel potěbnou blízkost mezi vzdálenějšími příbuznými, kteří se ujali dítěte a jako vlastní ho vychovávali, dále mezi dítětem a prarodiči, jimž ho rodiče z důvodu nedostatku

¹¹ STIEGLER, A.M.: Schmerzengeld für Schock- und Trauerschäden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung. Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2009. S. 91.

¹² OGH 2 Ob 99/05 f.

¹³ OGH 2 Ob 90/05 g.

asu pro samou práci svíli, stejně tak mezi příbuznými, kteří se ujali péče o staršího, postiženého nebo nemocného člena rodiny.¹⁴ Vykrojíme-li z rámce pokrevního příbuzenství, může být duševními útrapami stížena například osoba, která pomáhá s výchovou dítěte svého přítele a fakticky nahrazuje druhého rodiče, nebo osoba, která se ujme péče o staršího člověka, aniž by tento nadále udržoval kontakt se svou biologickou rodinou. Jelikož je psychická újma srovnatelná s újmou fyzickou a úzký vztah se zásadně neposuzuje podle příbuzenství, i snad existence společné domácnosti, mají dvě úvodní k náhradě duševních útrap otevřenými i těmi osobami, i když jim právo do cesty klade více překážek.

4.1.2. Jiné těmi osoby

Na které zvláště závažné nehody se nicméně nesmazatelně vryjí do paměti nejen osobám poškozenému více i méně blízkým, mnohdy zanechají hluboké stopy i v osobách těmi, které se na místě nehody zrovna v kritické době nacházely, i byly postaveny před jeho následky, například záchranáři a povolání na místo nehody. Ústřední na místě má v případě posuzování nároku na náhradu újmy nemalý význam, jak ostatně naznačil i BGH v přelomovém rozhodnutí z roku 1985¹⁵. Dle něj však přičítají těmi osoby v úvahu jako osoby oprávněné pouze za podmínky, že se nehody samy účastnily, což je odlišuje od homogenní masy ostatních osob, které se o nehodu dozví například z veřejných sdělovacích prostředků. Ani náhodní kolemjdoucí, nezúčastnění pozorovatelé i zvědavci přispívají k dokončené zkáze si totiž nemohou vzít nehodu těmi osoby k srdci do té míry, jako osoby blízké, jež jsou s jeho následky konfrontovány celý život.

4.2. Německá úprava

Jakkoli se okruh oprávněných osob může jevit neobyčejně široký, ve skutečnosti je tomu naopak. Německá právní praxe klade na kvalifikovanost potenciálně dotčených osob tak vysoké nároky, že úspěšným žalobcům, kterým na konci cesty spleťtým labyrintem soudního řízení skutečně svítá nad je na setkání se s požadovaným finančním obnosem, je ve skutečnosti velmi málo. K ospravedlnění nároku na náhradu duševních útrap totiž nepostačuje obvyklá újma, která se v obdobných případech u sekundárních poškozených obvykle vyskytuje, ale musí se jednat o děletrvající újmu psychopatologickou, dosahující intenzity porušení zdraví ve smyslu § 823 odst. 1 BGB. Judikatura totiž na pojem ublížení na zdraví

¹⁴ STIEGLER, A.M.: Schmerzengeld für Schock- und Trauerschäden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung. Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2009. S. 50.

¹⁵ BGH VI ZR 103/84.

nahlíží z ist právního pohledu a nespokojuje se s definicí ublížení na zdraví ve smyslu lékařské v dy. V úst edním rozhodnutí z roku 1971¹⁶ tak soud podmínil nárok na náhradu duševních útrap existencí újmy, kterou lze lékařsky kvalifikovat jako poruchu zdraví, jež svým rozsahem překračuje obvyklé následky v d sledku obdobného nešť stí zpravidla u blízkých osob vznikající.

Špatné duševní rozpoložení t etí osoby z prožitého nešť stí i zprávy o n m soud nepovažuje za významnou újmu zasluhující satisfakci, ale pouze za p irozenou reakci, s níž musí lidé s ohledem na obecné životní riziko počítat. Zvýšené pocení, zrychlený puls a t es nohou t hotné ženy, jež se dozv d la o tragické smrti svého muže, tak soud¹⁷ analyzoval právn jako b žnou reakci na nešť astnou životní událost. Traumatické prožití nešť stí i zprávy o n m musí bezpodmíne n vyústit ve fyzické nebo duševní porušení zdraví, které se m že projevovat rozli nými symptomy. Jedná se zejména o deprese, záchvaty strachu a paniky, poruchy spánku, no ní m ry, myšlenky na sebevraždu, pocity neklidu, ztrátu nad je, chorobné zm ny nálad, poruchy pozornosti, ztížený sociální kontakt, šok, nervové zhroucení i vznik alkoholové nebo drogové závislosti.¹⁸

Je nabíledni, že rozlišit, zda se neoby ejn traumatické dopady nešť stí nebo zprávy o n m zt lesní v opravdové fyzické nebo psychické ublížení na zdraví, je mimo ádn obtížné a judikatura v této oblasti p ekypuje kazuistí ností. Soud¹⁹ tak nap . odep el náhradu duševních útrap žalobci, jemuž zpráva o smrti jeho ženy zp sobila takový šok, že pro záchvaty plá e nemohl pracovat. Nepoda ilo se totiž prokázat, že by v d sledku zprávy o nehod byl postižen neobvyklými traumatickými projevy, když sice vyhledal lékařskou pomoc, ale pouze za ú elem vystavení potvrzení o pracovní neschopnosti, aniž by se dále sv il do pé e specialist i užíval n jaké tlumící léky. Jedna návště va léka e tudíž právo na náhradu duševních útrap nezaru uje.²⁰ Obdobn pokusí-li se sekundární ob vypo ádat se s t žkou psychickou újmu zcela sama bez pomoci léka , zárove se tím s nejvyšší pravd podobností nároku na náhradu

¹⁶ BGH VI ZR 78/70.

¹⁷ OLG Hamm 6 U 29/00.

¹⁸ SCHWITOWSKI, H.P., SCHAH SEDI, C., SCHAH SEDI, M.: Angehörigenschmerzensgeld – Überwindung eines zivilrechtlichen Dogmas. Verkehrsrecht, Schadensrecht, Versicherungsrecht. 33 Jahrgang, Januar 2012.

¹⁹ BGH VI ZR 58/74.

²⁰ Obdobn soud neuznal nárok žalobce, pod kterým se spole n s jeho matkou p i procházce po staveništi utrl kus p dy. Žalobce z nehody vyvázl se zran ním nohy, matka však nešť stí podlehla. Žalobce namítal, že prod lal t žký šok a musel být 9 m síc stacionárn hospitalizován. Soud jeho nárok odmítl s tím, že nešť stí na n m nezanechalo žádné neobvyklé psychické následky, a p iznal mu pouze náhradu za zran ní nohy (OLG Düsseldorf 18 U 143/76).

rovněž zbavuje. Dokladem budiž rozhodnutí²¹, v němž za oprávněnou osobu nebyla uznána manželka, která se spolu se svým manželem účastnila dopravní nehody. Manžela při hospitalizaci stihly vážné zdravotní komplikace, jež v žalobkyni vyvolaly nadměru trýznivé obavy o jeho život dosahující psychické újmy. K jejich ztišení však nevyhledala žádnou lékařskou pomoc, což jí právní soud zamítnuvše její nárok v rozsudku vyetl.

A je každé neštěstí postihující blízkou osobu více i méně tragické, duševní útrapy zpravidla nedosahují požadované intenzity poškození zdraví a většina nároků těchto osob zůstává nevyslyšena. Alespoň částečnou úlitbu mohou poškození spatřovat v tom, že německé soudy při vyslovení závěru o existenci poškození zdraví přihlíží k individuální osobnosti a vlastnostem dotčené osoby, a nepomoují ji tak s abstraktním korektivem průměrného člověka. Osoby psychicky labilní i nešťastníci, kteří již podobné utrpení dříve prožili, jsou tak paradoxně ve výhodě, když u nich budou patologické následky duševních útrap zpravidla nastat dříve.²² Z druhé strany je však o poznání méně šťastné, že k náhradě strádání dochází pouze v případech svůlných o mučivých útrapách, které náhradu již z lidského pohledu zasluhují. Proto například v roce 1998 OLG Oldenburg přiznal nárok na náhradu duševních útrap otci, který se dozvěděl o smrti své adoptivní dcery, načež utrpěl těžký šok. Neuplynul totiž ani rok od doby, kdy jeho manželka podlehla vážné nemoci a jeho duševní stav byl touto událostí velmi rozkolísán. Soud odmítl uznat námitku žalovaného, že žalobce byl psychicky labilní již v důsledku první smrti, čímž u něj došlo k psychickému šoku snáze než u zdravého jedince.

S vlastním *poškozením zdraví* se jako další podmínka pro náhradu újmy snoubí ještě *blízký vztah* primárního a sekundárního poškozeného, o němž již bylo pojednáno výše. Blízká osoba navíc nemusí nutně být neštěstí přímo účastna, postačí její následné zpravení o jeho následcích, a již v podobě smrti, i těžkého ublížení na zdraví poškozeného.²³ Sdělení lehkého ublížení na zdraví těmto osobám, jež s poškozeným nepojí bližší vztah, nicméně neposkytuje dostatečnou ospravedlnitelnou oporu, na základě níž by bylo možno újmu těmto

²¹ OLG Hamburg 6 U 175/96.

²² V komentářové literatuře k německému právu se však lze setkat s názorem, že při určení výše zadostiučinění za duševní útrapy je nutno jako východisko považovat člověka s běžným, obvyklým emocionálním způsobem prožívání různých životních situací, i když připouští, že je v určitých případech třeba zohlednit i predispozice poškozeného ke vzniku újmy. Srov. HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1710.

²³ BGB VI ZR 78/80.

osoby šk dci p i ítat, když tento objektivn nemohl takovou možnost p edvídat.²⁴ Naopak prožijí-li poškozený a blízká osoba nehodu společn , nic nebrání p iznání náhrady za újmu způsobenou vážnou obavou z t žkého zran ní nebo smrti, i když ke škodnému následku nakonec nedojde.²⁵

Záb r § 823 ods.t 1 BGB tak dopadá na každou osobu, která se nachází ve zvláštním kvalifikovaném vztahu bu k poškozenému, nebo ke škodné události, pokud je zde ke způsobení duševních útrap dostate n ospravedlnitelná pohnutka²⁶, pramenící zejména z druhu a vážnosti nešt stí, z okolností jeho oznámení i z povahy protiprávního škodného jednání, kdy tato musí být schopna v obdobných p ípadech p ivodit dané reakce. Tak p i páchání zvláš krutého protiprávního jednání je šk dce srozum n s tím, že svým po ínáním psychicky zraní i takové osoby, které by jinak p i nároku na náhradu duševních útrap p išly zkrátka. Své o tom ví vychovatelka, s jejímž utrpením se soud seznámil p i posuzování smrti chlapce, ke které došlo v d sledku rva ky s noži v pr b hu školní p estávky, práv když doty ná vykonávala dozor. A koli vychovatelka okamžit p isp chala na místo nešt stí, smrti t žce po ezaného chlapce již zabránit nedokázala. S t žkým šokem se podrobila lékařskému ošet ování. Naprostá nepochopitelnost a krutost skutku v ní vyvolaly trvalou ned v ru k ostatním lidem spojenou s neschopností navazovat p irozený kontakt. Tento handicap se jí soud snažil alespo z ásti uleh it pen žitým odškodn ním.²⁷

Duševní útrapy projevující se velkým smutkem, strádáním, strachem i zd šením n mecká praxe považuje za natolik p irozené reakce na neš astnou ránu osudu, že žádné zvláštní odškodn ní neospravedl ují. Na zdolání *Trauerschaden* i *Gefühlschaden*, tedy citové újmy ve vlastním slova smyslu, tak dot ená osoba z stává sama, aniž by jí k tomu právní ád podával pomocnou ruku. Citová újma, která není spojena s újmou na zdraví, není v rámci n mecké koncepce od initelná.

4.3. Rakouská úprava

Rakouská praxe posuzuje rozsah osob oprávn ných k náhrad duševních útrap již p i zkoumání protiprávnosti a p itatelnosti protiprávního jednání. Staví na premise, že vyvolání

²⁴ Tak nap íklad v roce 1941 odmítl dráž ánský soud uznat nárok na náhradu psychické újmy vyskytnuvší se u otce jako reakce na sd lení, že jeho syn utrp l zlomeninu ruky.

²⁵ Nap . rodi m, jejichž dít p ejel nákladní automobil, avšak které zázrakem vyvázlo bez zran ní.

²⁶ OLG Nürnberg, I U 558/05.

²⁷ STIEGLER, A.M.: Schmerzengeld für Schock- und Trauerschäden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung. Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2009. S. 141.

psychické újmy tětí osob je zásahem do její vlastní integrity. Nepohlíží na ní tak jako na osobu dot enou sekundárn , zprost edkovan až v d sledku ublížení poškozenému, ale naopak jako na osobu bezprost edn poškozenou již prvním protiprávním jednáním. To však neznamená, že každé porušení jakékoli ochranné normy je automaticky t eba posuzovat jako zásah do duševní integrity tětích osob. Ve vztahu k blízké osobě bude primární škodné jednání protiprávní, pouze bude-li jím zasaženo do jejího absolutn chrán ěného práva, nap . vystavením neúnosnému riziku poškození zdraví. Tím se však nechce íci, že by blízká osoba musela být nešt stí p ímo ú astna. Posta í, když se o nešt stí dozví zprost edkovan , nebo dle všeobecné zkušenosti je vysoce pravd podobné, že v d sledku zprávy o nešt astné události utrpí t žkou psychickou újmu, s ímž musí šk dce po ítat. O to více tato domn nka platí v p ípad , kdy poškozená osoba na následky nešt stí zem ela, nehled ěna to, zda byla smrt zp sobena úmysln ě nebo z nedbalosti.²⁸ Kvalifikovaná blízkost vztahu zde ospravedl uje rozší ění odpov dnosti i na odškodn ění *Schockschaden*, jež m ěže být šk dci p í ítáno k tíži. To však zárove vyžaduje, aby k této újmu došlo z dostate ěného d vodů i pohnutky, jež se bude odvíjet zpravidla od vážnosti nešt stí a okolnostech jeho vzniku.

T ětí osoby vykrajující z rámce blízkých osob mají v Rakousku stejné šance na odškodn ění jako v právu n meckém. S ohledem na zákaz nep ípustného rozší ování odpov dnosti je sty ným bodem vlastní zapojení do b hu škodné události, na pouhé nezú astn ěné pozorovatele s náhradou újmy pamatováno není, p í emž siln ějším postavením se m ěže honosit osoba, jíž samotné hrozila p í nešt stí újma na zdraví, což její možné duševní útrapy z prožitého nešt stí ješt znásobí. Roli však hraje i povaha skutku. Je-li protiprávní in výsledkem zlého úmyslu šk dce, nebo jeho hrubé nedbalosti i lehkomyšlnosti, p íchází na scénu § 1324 ABGB jako generální klauzule k náhrad ěmateriální újmy, jež je odstup ovaná práv dle míry zavin ění. Škodné jednání pro svou zvrácenou povahu automaticky dosahuje úrovn protiprávního jednání i v í druhotné ob ěti, ímž pln ospravedl uje nárok na náhradu újmy, kterou by tato mohla poci ovat.

Avšak smutek i jiné duševní soužení, jež se v psychické rovin ět ětí osoby jako újma na zdraví neprojeví, z stává i nadále natolik subjektivním prvkem, že právo nedisponuje žádnými spolehlivými prost edky na jeho pen žité ocen ění, zejména z d vodů d kazní nouze. I do judikatury OGH se tak vkradl strach z p ílišného rozší ění odpov dnosti, jejíž nesení by

²⁸ BURHOFF, D.: Geltendmachung von Schmerzensgeld für Schockschäden beim Tod naher Angehöriger. Dostupné na: http://www.burhoff.de/asp_vrr/ausgabeninhalte/2beitrag.asp.

na šk dci nebylo možno spravodliv požadovat. Na rozdíl od svého zásadového n meckého prot jšku však p iznává od in ní duševních útrap bez následk na zdraví blízké osob poškozeného, k jehož smrti došlo z dvodu hrubého zavin ní šk dce. Dopad inu do sféry poškozeného lze totiž kvalifikovat jako zásah do práva na ochranu osobnosti vedoucí ke škod dle § 1293 ABGB, s níž je nárok na náhradu neoddliteln spojen. S alternativou, kdy by poškozený následky svého zran ní p ekonal, však OGH ješt konfrontován nebyl. Lze se však legitimn domnívat, že lehké zavin ní šk dce, i zpsobení pouhého ohrožení bez dopadu do integrity poškozeného k náhrad smutku nepovede.

Dle rakouské praxe se tak na nervovou újmu sekundárních ob tí nahlíží jako na újmu na zdraví ve smyslu § 1325 ABGB. Pokud by však taková újma nebyla s újmou na zdraví spojena, ani p esto není nárok na náhradu úpln vylou en. Od in ní žal nad ztrátou blízké osoby, který nevede k újm na zdraví ve smyslu § 1325 ABGB, nicmén p ichází v úvahu pouze v p ípad zavin ní z hrubé nedbalosti nebo úmyslu. Naopak v p ípad lehké nedbalosti nebo v p ípad , kdy se na zavin ní nehledí, chybí dostate ný d vod pro stanovení p i itatelnosti k tíži šk dci.

4.4. eská úprava

4.4.1. Odškodn ní osob blízkých jako sekundárních ob tí

Podklad pro práva sekundárních ob tí a náhradu jejich reflexní i odvozené újmy OZ vt lil do § 2959, když stanoví, že p i usmrcení nebo zvláš závažném ublížení na zdraví od iní šk dce duševní útrapy manželu, rodi i, dít ti nebo jiné osob blízké pen žitou náhradou vyvažující pln jejich utrpení. Na rozdíl od n mecké i rakouské praxe však výslovn nerozlišuje, zda zahrnuje pouze p ípady duševních útrap, které se projeví jako léka sky diagnostikované psychické onemocn ní²⁹ i zda naopak sm uje pouze k odškodn ní ísté citové újmy v podob smutku i žalu.

Vzhledem k odlišné povaze zpsobené újmy by bylo žádoucí inspirovat se ve zkoumaných právních ádech a zachovat odlišné pojetí t chto dvou druh následk . Jestliže psychická újma t etí osoby dosáhne intenzity vlastního ublížení na zdraví³⁰, m la by být pod azena pod pravidla upravující odškodn ní újmy na zdraví, nebo poškozenému p iznává širší okruh

²⁹ Nap . posttraumatická stresová porucha.

³⁰ Nap . v klinickou depresi, posttraumatickou stresovou poruchu nebo psychosomatické onemocn ní v podob nechutenství i poruchy p íjmu potravy.

nárok³¹ a rozlišování na podklad p í in vzniku újmy zdá se být pro tento p ípad um l. Jelikož toto ešení rovn ž odpovídá rakouské a n mecké koncepci, zohledn ní rozhodovací praxe v t chto jurisdikcích by napomohlo ke konzistenci úpravy odpov dnosti za zp sobené duševní útrapy.

A koli výslovné zakotvení povinnosti nahradit duševní útrapy manželu, rodi i, dít ti i jiné osob blízké p i *usmrcení* nepochybn posiluje právní jistotu a pov domí ob an o jejich právech, m ly osoby blízké nárok na odškodn ní i za ú innosti zákona . 40/1964 Sb., ob anský zákoník, který ve svém § 444 odst. 3 p iznával nárok na odškodn ní, jehož výše byla stanovena pomocí paušální ástky, jež byla závislá na stupni p íbuzenského vztahu k poškozenému. Dle textu zákona tento nárok osobám blízkým nep íslušel v p ípad , kdy poškozený nezem el, ale bylo vážn poškozeno jeho zdraví. Judikatura p esto rozší ila obdobná práva i na p ípady ublížení na zdraví odvolávaje se na ustanovení zaru ující ochranu osobnosti. Tak soud p iznal poz stalým rodi m a prarodi m nárok na jednorázovou finan ní satisfakci p i tragickém úmrtí malého dít e, když dovedil, že do soukromého života spadá i právo na vytvá ení a rozvíjení vztah s dalšími lidskými bytostmi, v etn rodinných p íslušník , a protiprávní narušení t chto vztah p edstavuje neoprávn ný zásah do práva na soukromí a rodinný život dot ené osoby.³² Ostatním osobám, na které § 444 odst. 3 p edchozího ob anského zákoníku nedopadal, nezbývala než cesta p es ochranu osobnosti. Nyní však OZ obsahuje speciální ustanovení garantující právo na odškodn ní sekundárním ob tem výslovn , m lo by tedy mít p ednost p ed § 2910 OZ, který upravuje zásah do osobnostních práv.³³ Toto ustanovení tak z stane vyhrazeno p ípad m, ve kterých nap . nedojde k usmrcení i zvláš závažnému ublížení na zdraví primárního poškozeného.

Pen žitá náhrada duševních útrap p i t žkém ublížení na zdraví nicmén výslovn zavítala s rekodifikací do ob anského práva jako do té doby neznámý institut.³⁴ Ve svém § 2959 OZ explicitn pamatuje na právo na odškodn ní osob i pro p ípady zvláš závažného ublížení na zdraví. Tím se eská úprava p íblížila úprav evropského deliktního práva vyv rající z Evropských princip deliktního práva, zejména jejich l. 10:301, který zakotvuje právo na

³¹ Nap . náhradu ztráty na výd lku.

³² Krajský soud v Ostrav v rozsudku ze dne 19.7.2000, sp. zn. 23 C 82/99. Srov. rovn ž usnesení Ústavního soudu ze dne 20.5.2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

³³ HULMÁK, M. a kol.: Ob anský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní ást (§ 2055 – 3014). Komentá . 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2014, str. 1719.

³⁴ NOVOTNÝ, P., KOUKAL, P., ZAHO OVÁ, E.: Nový ob anský zákoník. Náhrada škody. GRADA Publishing, Praha 2014.

odškodníní náležející sekundárním obtem.³⁵ Zvlášť závažné ublížení na zdraví však není definováno, tím méně okruh osob, kterým uvedené právo svdí, nebo se up ednost uje možnost flexibilního uvážení pro každý jednotlivý p ípad. Za poškození zdraví zvlášť závažné tak bude nutno považovat takovou újmu, která se projeví negativn í ve sfé e osob blízkých. Práv zde by si eská praxe mohla vypomoci zkušenostmi z n meckého i rakouského práva a pod tento pojem pod adit nap . zmrza ení, ztrátu d ležitého t lesného orgánu, zohyzd ní, dlouhotrvající onemocnění apod.

Okruh legitimovaných osob shrnuje OZ pod zast ešující termín osoby blízké. Tento okruh se však z ejm nebude krýt s definicí osob blízkých v § 22 OZ. Pro p ípad náhrady duševních útrap je totiž nutno zkoumat blízký vztah v každém p ípad jednotliv . Je proto možné, že nap . manžel, kterému by dle § 22 OZ sv dila aktivní legitimace, nebude poci ovat újmu, která vznikla jeho manželovi, jako újmu sob vlastní. Naopak je p edstavitelné, že takový vztah se vytvo í mezi osobami, které žádný p íbuzenský vztah nepojí. Jako hlavní kritérium by proto m l p evážít faktický vztah t chto osob.³⁶ Výslovn vypo teným osobám tak nárok na náhradu nep ísluší automaticky, ale je nutno vždy samostatn zkoumat intenzitu vzájemného citového pouta. Vodítko pro rozhodnutí soudu by mohl p edstavovat zejména stupe p íbuzenství,³⁷ v k ob ti i existence společného domácnosti. Rovn ž zde je možné hledat inspiraci práv v n mecky mluvících zemích, avšak nap . od práva n meckého s tím rozdílem, že všechny osoby blízké ve smyslu zkoumaného ustanovení mají dle eského práva stejné procesní postavení, i když jsou n které z nich výslovn v zákon vyjmenovány, aniž by n kterým z nich sv dily zvýhod ující zákonné domn nky. Zákon rovn ž ne iní aktivní legitimaci závislou na okolnosti, zda se sekundární ob p ímo ú astnila škodné události a nešt stí prožívala bezprost edn , i zda se její duševní útrapy rozvinuly až v d sledku zprávy o nešt stí, které blízkého lov ka postihlo. asová i místní blízkost však zpravidla ospravedl uje nárok na vyšší odškodníní.³⁸

³⁵ Srov. l. 10:301 odst. 1: [...] Non-pecuniary damage can also be the subject of compensation for persons having a close relationship with a victim suffering a fatal or very serious non-fatal injury. (Nemajetková újma m že být vymáhána též osobami majícími blízký vztah k poškozenému, který utrp l smrtelnou nebo velmi vážnou nesmrtelnou újmu).

³⁶ Tento záv r vyplývá i z d vodové zprávy, která za rozhodující považuje skute né pouto mezi takovými osobami a jeho intenzitu.

³⁷ K emuž ostatn nabádá i sám text zákona, když osoby blíže p íbuzné vyjmenovává výslovn .

³⁸ Je p írozené, že nap . nutnost identifikovat mrtvolu ob ti i p ítomnost p í exhumaci od vodní vyšší hodnotu zadostiu in ní.

Výše odškodnění závisí na uvážení soudu, když OZ pro určení konkrétního obnosu předpokládá postupovat zpravidla srovnáním vyvažujícím utrpení bolesti a podporou podle zásady slušnosti. Dle dle vodové zprávy je totiž soukromý život natolik variabilní, že pevné limity ve vysoce individuálních záležitostech jako bolest a následky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nejsou dle vodné. Proto je záhodno odvrátit se od předchozí praxe založené na paušálních částkách, jejichž výše mohla být v jednotlivém případě nedostatečná, a naopak příliš vysoká. Nelze totiž přehlížet rozdíl v intenzitě vztahu například mezi manžely, jejichž manželství trvá jen krátkou dobu nebo naopak několik desítek let, nadto je nutno zhodnotit poměry mezi manžely, zda žili spolu nebo odděleně, zda nebylo zahájeno řízení o rozvod manželství apod. Všechny tyto okolnosti by měl soud do svých úvah zahrnout. Nadto by měl vzít v potaz okolnosti, za kterých k újme na zdraví došlo, zejména stupeň zavinění škodce³⁹, a okolnosti mimo ústředního zetele hodné dle § 2957 OZ nevyjímaje.⁴⁰

Nabízí se otázka, zda by odškodnění pro případ úmrtí mělo svou výší přesahovat odškodnění v případě ublížení na zdraví, a zda tomu má být právně naopak. Judikatura se k tomuto problému již vyjádřila ve prospěch vyšší náhrady v případě poškození zdraví.⁴¹ Kategorickou odpověď však nalézt nelze a soud by měl každý případ hodnotit jednotlivě dle svého nejlepšího uvážení.

4.4.2. Odškodnění ostatních sekundárních obětí

Tím však úsilí zákonodárce nekončí, když ve snaze podchytit všechny možné následky škodného jednání zavádí do našeho právního řádu tzv. *malou generální klauzuli*⁴², jež doplňuje obecná ustanovení o náhradě za újmu na přirozených právech člověka v § 2956 a § 2957 OZ a nároky osob pozostalých a blízkých tím, kdo utrpěl závažné ublížení na zdraví speciálně upravené v § 2959 OZ. Usiluje o odčinění nemajetkové újmy každému, kdo cizí újmu pociťuje jako osobní neštěstí, odvodí-li to zvláštní okolnosti, za nichž škodce

³⁹ Formu zavinění považuje v souvislosti s vyšší náhradou za smrtodátnou i PETL, které má být bráno v úvahu v případě, kdy významně přispělo ke škodě poškozeného.

⁴⁰ Mezi tyto patří s odkazem na německou a rakouskou praxi přítomnost osoby blízké na místě neštěstí a mimo ústředního tržní způsoby smrti.

⁴¹ Srov. rozsudek Vrchního soudu v Olomouci 1 Co 249/2006: „[...] smrt osoby blízké je těžkým a neregulovatelným zásahem do práv na soukromí a rodinný život nejbližších pozostalých. Jde ale o zásah jednorázový, který se obvykle během času zmírňuje. Jde-li ale o případ, kdy osoba dopravní nehodu přežije, avšak s následkem, že je trvale a těžce poškozená na zdraví, a proto zůstane v takové vegetativní stavu, jde o zásah do práva na soukromí nejbližších příbuzných, jež má trvalý charakter a tento zásah se neustále opakuje pro každé návštěvy v poškozeného. Takový zásah je obvykle podstatně hlubší než zásah smrti.”

⁴² DVO ÁK, J. a kol.: Komentář k Zákonu Občanský zákoník – Svazek VI – relativní majetková práva 2. část, § 2521-3081 (89/2012 Sb.). Wolters Kluwer, Praha 2014.

zp sobil újmu protiprávním inem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti d ležitou právní povinnost. Stejný vliv na rozsah odpov dnosti šk dce v í t etím osobám má i jeho zlý úmysl zt lesn ý ve spáchání inu z touhy zni it nebo poškodit cizí v c, narušit osobní integritu jiného nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky, která se vymyká normálním mezilidským vztah m. Výslovn je zde zohledn na forma zavín ní šk dce, když zákon p edpokládá, že poci ovaná újma bude v tší, zp sobil-li ji šk dce úmysln í z hrubé nedbalosti. Práv tohoto ustanovení p edstavuje jeden z p ípad , které p edvídá §2894 odst. 2 OZ, dle kterého postihuje šk dce povinnost nahradit nemajetkovou újmu pouze v p ípad , stanoví-li to zvláš zákon.⁴³ Zárove nelze p ehlédnout sank ní povahu daného ustanovení, když zakládá nárok na náhradu v p ípadech, které by dle obecných princip deliktního práva z staly bez od in ní.

Nárok sekundárních ob tí v tomto ustanovení je tak vázán na zvláštní okolnosti, za kterých vznikla újma primárnímu poškozenému. Tyto zvláštní okolnosti pak demonstrativn vypo ítává, když napovídá, že újma vznikla v d sledku porušení d ležité právní povinnosti⁴⁴ z hrubé nedbalosti nebo byla zp sobena úmysln z touhy ni it, ublížit nebo jiné pohnutky zvláš zavrženíhodné.

Okruh legitimovaných osob vymezuje zákon neoby ejn široce, když právo na náhradu p iznává *každému*, kdo zp sobenou újmu d vodn poci uje jako osobní nešt stí, které nelze jinak od init. Jelikož *osobní nešt stí* není pozitivn právn vymezeno, nabízí se otázka, zda by se o toto ustanovení mohly opírat i nároky osob, které se ocitly na míst nešt stí náhodou, aniž by m ly jakýkoli vztah k poškozenému, nap . náhodní kolemjdoucí í sv dkové dopravní nehody.

Lze se domnívat, že omezujícím kritériem bude pro soud práv d vodnost takového nároku, které by m la být od vodn na konkrétními okolnostmi daného p ípadu. Odškodn ní tak bude p íslušet pouze osobám, do jejichž psychické integrity bylo zasaženo kvalifikovan , tedy s ur itou vyšší intenzitou, nebo absence jakéhokoli omezení by neodpovídala základním požadavk m pro vznik deliktní odpov dnosti na stran šk dce, zejména její p edvídatelnost.⁴⁵

⁴³ Dalším p ípadem je pak náhrada újmy na p írozených právech dle § 2956 OZ a náhrada v podob ceny zvláštní obliby dle § 2969 odst. 2 OZ.

⁴⁴ D ležitá právní povinnost se vymezuje zejména s ohledem na druh ohroženého právního statku (v p ípad újmy na zdraví zejména život a zdraví lov ka) a ur ení, zda práv porušení dané povinnosti podstatn zvyšuje nebezpe í pro chrán ý právní statek.

⁴⁵ Srov. nálezn Ústavního soudu I ÚS 312/2005, kde ústavní soud dovodil, že ob anské právo stojí na zásad , že šk dce je povinen nahradit pouze ten škodní následek, který je pro n j p edvídatelný. P edvídatelnost se pak ve

Vhodným kritériem pro posuzování d vodnosti osobního nešt stí by tak s ohledem na n meckou i rakouskou praxi mohla být práv blízkost vztahu k poškozenému, který iní vnímání újmy jako osobního nešt stí ospravedlnitelné, i sv dectví nešt astné události ohrožující n í život, které bude znásobeno v p ípad , že byl zároveň ohrožen život samotné sekundární ob ti.

Naopak nedostatkem p í inné souvislosti, a tím i d vodnosti, trpí situace, ve kterých je t etí osoba bez blízkého vztahu k poškozenému o nešt stí pouze zpravena, aniž by se ho zároveň ú astnila. Rovn ž oprávn nost nároku osob, které jsou s lidským nešt stím konfrontovány dennodenn v rámci své profese⁴⁶, vzbuzuje pochybnosti, když lze p edpokládat, že tyto osoby by m ly být vybaveny zvýšeným prahem citlivosti na vnímání tragických nehod.

Srovnávané právní ády tak stojí zajedno v p ístupu, že nejflagrantn jší porušení chrán ných právních statk nelze ponechat bez povšimnutí, pokud by nebyly k poskytnutí zadostiu in ní tomu, v n mž škodná událost zanechala citelnou újmu, spln ny výše zmín né vyžadované vysoce selektivní p edpoklady. Zatímco v Rakousku se povaha skutku posoudí již p i vyslovení záv ru o možné p i itatelnosti následku šk dci a s ní spojené protiprávnosti, v N mecku lze povahu skutku zohlednit již v široké definici § 823 odst. 1 BGB, p i emž práv krutost skutku rozši uje ochranný prostor této normy.⁴⁷

5. Výše náhrady duševních útrap v porovnání s jinými náhradami poskytovanými p i ublížení na zdraví

Ob nešt stí zpravidla nejvíce zajímá konkrétní obnos, kterým soud její duševní útrapy odškodní. Žádné pevné kritérium zde nicmén stanoveno není a výše náhrady závisí ve velké mí e na diskre ním uvážení soudu. Následky psychické újmy však nejsou tak snadno prokazatelné jako ty, které vyplývají z újmy fyzické. Proto se po t žkých peripetiích spojených s dokazováním oprávn nosti nároku sekundární ob ti pov tšinou do kají tak ka symbolického odškodného, p estože je nanejvýš jasné, že ztráta nebo zran ní blízkého lov ka nikdy nelze pen zi pln nahradit. Z hlediska možné budoucí soudní praxe je proto

form adekvátní p í inné souvislosti pom uje kritériem hypotetického zkušeného (tj. optimálního) pozorovatele, ímž se odlišuje od zavín ní, které se pom uje se samotným jednajícím subjektem.

⁴⁶ Nap . hasi i, policisté i záchraná i.

⁴⁷ STIEGLER, A.M.: Schmerzengeld für Schock- und Trauerschäden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung. Böhlau Verlag Wien, Köln, Weimar, 2009. S. 50.

žádoucí zkoumat, jakých výší dosahují náhrady duševních útrap sekundárních obětí, nebo lze předpokládat, že české soudy budou vycházet z obdobných regulí.

5.1. Německá praxe

Německé soudy jsou v poznávání závažných peněžních částek spíše omezené. Dokladem budiž rozhodnutí LG Heilbronn⁴⁸, který utrpení matky, jež byla oběť násilné smrti své dcery způsobené útokem kuchyňským nožem, ohodnotil částkou 2 500 EUR. Ani posttraumatický šok způsobený matce smrtí jejího jediného syna vyúsudil v pracovní neschopnost nepovažoval soud⁴⁹ hodný vyššího odškodnění než 1 500 EUR. Obdobně silné neurotické deprese provázející život syna po smrti jeho milované matky byly odškodněny pouhými 3 000 EUR.⁵⁰ O poznání škody její matce, jež utrpěla nervový šok a další bolestné újmy, když byla její dcera po krutém týrání zavražděna, a předložila náhradu ve výši 10 000 EUR. S tragickým případem manželky, jimž se život obrátil během minuty naruby, když se dozvěděla, že při dopravní nehodě zahynuly jejich tři děti, se musel vyrovnat OLG Nürnberg⁵² v roce 1995. Otec se stal do psychiatrického léčení a pro svou pracovní neschopnost dlouhodobě pobýval na klinice. Manželka po újmu o svého manžela musela ještě více omezit již tak sníženou pracovní činnost, a nakonec byla pro špatný zdravotní stav ze zaměstnání propuštěna. Soud jejich stav vyhodnotil jako silné deprese rovnající se svou intenzitou poškození zdraví, jež prokazatelně pocházely z neštěstí, a přisoudil jim odškodné ve výši 15 338 EUR, resp. 10 225 EUR, což bylo na tehdejší stav právní praxe vskutku výjimečné.

A kolísavější judikaturou se vyznačují pozvolnější případy poznávání částek, kosmických výšin známých z ostatních právních řádů rozhodně nedosahují. Chronické vyerpání ohodnotil v roce 2001 OLG Hamm⁵³ částkou 5 000 EUR, rozsáhlou psychickou újmu odškodnil OLG Frankfurt⁵⁴ částkou 7 225 EUR. Obdobně OLG Brandenburg⁵⁵ spatřoval pro náhradu bezútěšného žalu se somatickými projevy 7 500 EUR jako přiměřené. Silné trauma s občasnými panickými atakami vedlo LG Bonn⁵⁶ k poznání náhrady 8 000 EUR, somatická

⁴⁸ LG Heilbronn 443/1994.

⁴⁹ OLG Saarbrücken 3 U 157/84.

⁵⁰ OLG Celle OLG Report 125/1998.

⁵¹ OLG Münster 12 O 620/02.

⁵² OLG Nürnberg 3 U 468/95.

⁵³ OLG Hamm 6 U 231/99.

⁵⁴ OLG Frankfurt 4 U 26/95.

⁵⁵ OLG Brandenburg 5 U 177/08.

⁵⁶ OLG Bonn 3 O 334/06.

porucha ospravedlnila dle LG Schleswig⁵⁷ náhradu ve výši 10 000 EUR a syndrom chronické bolesti doprovázený pracovní neschopností donutil OLG Brandenburg⁵⁸ k p iznání ástky 12 000 EUR.

Duševní útrapy pov tšinou stíhají i samotného primárního poškozeného. Na rozdíl od sekundární ob ti se však nemusí svou intenzitou rovnat vlastnímu ublížení na zdraví. Soud totiž musí p i stanovení celkové výše *Schmerzensgeld* p ihlédnout i k duševním t žkostem, které tohoto prahu nedosahují, a celkovou náhradu odpovídajícím zp sobem navýšit. P esto má však vzájemný pom r náhrady duševních a t lesných útrap k vyrovnanosti daleko. Tak OLG Saarbrücken⁵⁹ ohodnotil fyzickou újmu poškozené, která p i dopravní nehod utrp la poran ní stehna, ot es mozku 1. stupn a ezné rány v obli eji ástkou 15 000 EUR. Jelikož její fyzická újma byla doprovázena silnou rozlad ností dosahující úrovn deprese, záchvaty strachu a paniky, nesl její stav t žce i její životní partner, který ji nakrátko poté opustil. Soud p i ur ování celkové výše odškodného p ihlédl k této bezvýhodné situaci žalobkyn a za vytrp né duševní útrapy jí p iznal dalších 10 000 EUR. Odškodn ní se tak ve svém souhrnu vyšplhalo na 25 000 EUR.

O tom, že je v N mecku uznávání nárok na náhradu nemajetkové újmy v podob duševních útrap p i ublížení na zdraví minimální i spíše nulové, sv d í i porovnání s ostatními evropskými státy. Pro ilustraci dob e poslouží fiktivní p ípad smrti 17letého mladistvého. Nejlépe zajišt ni by z poz stalostních nárok vyšli truchlící rodinní p íslušníci v Itálii, jež by se do kali náhrady ve výši 918 576 EUR, p i emž 130 000 EUR by p ípadlo na náhradu majetkové škody a zbývající 788 576 EUR na náhradu újmy nemajetkové. Podobný pohled na proporci mezi majetkovou a nemajetkovou náhradou sdílí i Špan lsko, i když tam by odškodn ní tak vysoké ástky nedosáhlo. Ve Francii i Velké Británii sice nep edstavuje náhrada nemajetkové újmy tak vysokou položku, stále je však ve výpo tu celkové škody z etelná. Naopak v N mecku mnohdy tato stránka chybí úpln . Ve vzorovém p ípad by bylo poz stalým p iznáno pouze 20 800 EUR, p i emž vše jako náhrada majetkové škody.⁶⁰

5.2. Rakouská praxe

⁵⁷ OLG Schleswig 7 U 163/01.

⁵⁸ OLG Brandenburg 5 U 177/08.

⁵⁹ OLG Saarbrücken 4 U 349/11.

⁶⁰ VISMARA, L.: A Comparison of Compensation for Personal Injury Claims in Europe. Dostupné na: <http://www.genre.com/knowledge/publications/claimsfocus-pc-201309-en.html>.

Ze statistiky vyplývá, že jsou v Rakousku každý den zabiti v průměru dva lidé při dopravní nehodě a pět lidí při nehodách spojených s trávením volného času.⁶¹ Jelikož je velké množství těchto nehod způsobeno cizím zaviněním, je překvapující, jak zřídka jsou rakouské soudy s nároky blízkých osob na odškodnění konfrontovány. Na rozdíl od Německa jsou však ochotny přiznat i náhradu *Trauerschaden* ve vlastním smyslu, tedy bez odkazu na z duševních útrap vyplývající poškození vlastního zdraví.

Duševní útrapy manžel, kteří přišli o jedno ze svých dětí, soud⁶² kompenzoval přiznáním 20 000 EUR každému, přičemž poznamenal, že intenzita citového spojení nemůže být měřena pouze na základě počtu společně prožitých let, když i (či spíše práv) u malých dětí jde vždy o tragickou životní událost zasluhující spravedlivé odškodnění. Obdobně byla rozhodnutím OGH⁶³ přiznána 55letému otci rodiny náhrada duševních útrap ve výši 65 000 EUR pro ztrátu manželky a těchto dětí. Že při posuzování existence blízkého vztahu na vedení společné domácnosti nezáleží, potvrdil pak OGH v rozhodnutí z roku 2004⁶⁴, když právní zřetel vedoucí k velmi silnému citovému poutu přiznal po smrti 61leté matky pozostalému 40letému synovi náhradu duševních útrap ve výši 13 000 EUR. Neskonalý smutek muže, který při dopravní nehodě přišel o svého milovaného bratra, se soud⁶⁵ pokusil zhojit přiznáním 9 000 EUR, neboť jejich velmi silný vztah svou intenzitou dosahoval tomu, který je typický pro vztah otce a syna.

Zajímavé spojení mezi náhradou *Schock* a *Trauerschaden* soud⁶⁶ shledal v případě muže, kterému byla při dopravní nehodě zraněna životní družka. Nejprve utrpěl silný psychický šok dosahující intenzity onemocnění, a tedy i poruchy zdraví, který následně přešel do stavu těžkého smutku, za což bylo žalobci přiznáno 11 000 EUR, neboť zde soud uznal, že i ztrátu životního partnera, se kterým se člověk vydá na cestu životem, lze vnímat jako neobyčejně bolestivou.

⁶¹ KOCH, O.: Trauer-Schmerzensgeld und Schock-Schmerzensgeld für Angehörige nach Unfällen. Dostupné na: http://www.ra-koch.at/trauer-schmerzensgeld_schock-schmerzensgeld_fuer_den_verlust_von_angehoerigen.htm.

⁶² OGH 2 Ob 263/06.

⁶³ OGH ZVR 2005/6.

⁶⁴ OGH ZVR 2004/86.

⁶⁵ OGH ZVR 2005/73.

⁶⁶ OGH 2 Ob 212/04 x.

Pokud jde o *Schockschaden*, OGH⁶⁷ potvrdil svoje stanovisko, že stojí-li na straně sekundární oběti blízký příbuzný poškozeného, může být šok vyvolán nejen zprávou o jeho úmrtí, ale i o těžkém zranění. To s sebou totiž nese nejen aktuální hrozbu náhlého zhoršení zdravotního stavu, ale rovněž i doživotních následků, což je pro osobu blízkou neobyčejně stresující. Dokladem budiž rozhodnutí OGH z roku 2013⁶⁸, v němž byl šok muže, který se dozvěděl o vážném zranění své ženy s možnými smrtelnými následky, stídaný nejistotou ohledně případných trvalých následků, odškodněn částkou 10 000 EUR.

6. Závěr

Odškodnění sekundárních obětí, jimž vznikla újma v důsledku ublížení na zdraví i smrti primárního poškozeného, nebylo ve zkoumaných právních řádech vždy samozřejmostí kvůli absenci základních pojmových předpokladů pro vznik občanskoprávní odpovědnosti, zejména podmínky příčinné souvislosti, jež se zdála být v mnohých případech nedostatečná. S vývojem judikatury se však dané právní řády shodly na tom, že duševní útrapy sekundárních obětí nelze přehlížet a vytvořily si vlastní mechanismy pro jejich odškodnění. Shodně odlišují případy, kdy se duševní utrpení rozvine v onemocnění ve formě psychického i nervového šoku (*Schockshaden*), i zda zůstane na úrovni „pouhé“ citové újmy (*Trauerschaden*), která se fyzickými symptomy dostatečně neprojeví. První z případů zkoumané řády shodně posuzují jako vlastní újmu na zdraví sekundární oběti, jejíž odškodnění podléhá obecným ustanovením o náhradě nemajetkové újmy na zdraví. Německá soudní praxe však požaduje takové následky, které překračují rámec obvyklých problémů, kterým podle obecné zkušenosti lidé čelí v případě smrti i ublížení na zdraví blízké osoby. Případy, ve kterých nervové šoky dosahují obvyklé újmy na zdraví, pak řeší přes obecnou úpravu deliktů odpovědnosti.

V odškodnění citové újmy se však rozcházejí. Nejprůběžnější se v této oblasti jeví právní řád německý, který duševní útrapy projevující se velkým smutkem a strádáním, které nejsou spojeny s újmou na zdraví, nepovažuje za dostatečné k ospravedlnění nároku na odškodnění. Rakouské právo je náhradou citové újmy přísnější, když výslovně připoštlí náhradu v případě, že škoda zavíní újmu z hrubé nedbalosti nebo v úmyslu. Česká právní úprava na rozdíl od německé i rakouské práva sekundárních osob výslovně zakotvuje a nespolehá se jen na judikaturní řešení. Rozlišuje nároky osob blízkých a nároky ostatních osob, které činí

⁶⁷ OGH 2 Ob 136/11 f.

⁶⁸ OGH 2 Ob 72/13 x.

ve shodě s právem rakouským závislé na stupni zavinění škodce a důvodnosti i předvídatelnosti takového nároku, přičemž i s ohledem na zkoumanou zahraniční praxi se zasazují za spíše restriktivní výklad daného ustanovení.

Přikláním se tedy k závěru, že dosáhnou-li duševní útrapy intenzity vlastního poškození zdraví sekundární obětí, mohl by se její nároky podřídit obecné úpravě § 2910 OZ upravující zásah do osobnostního práva a na ní navazující § 2958 OZ, jejichž vzorem byl právní § 823 BGB, resp. 1325 ABGB, přičemž i istým citovým újmám by zůstal vyhrazen právní § 2959 OZ, nebo toto pojetí plně odpovídá praxi v právních řádech, které posloužily jako inspirace pro zakotvení nové právní úpravy.

7. Prameny

7.1. Literatura

BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L.: Nový občanský zákoník. Nejdležitější změny. Olomouc: Anag, 2013.

CILÍNKOVÁ, M., KUBOŠ, D.: Odškodnění při usmrcení osoby blízké. Bulletin advokacie, 4/2004.

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část. Praha: Wolters Kluwer, 2013.

ELISCHER, D.: Náhrada nemateriálních aspektů při újmě na zdraví. Některé úvahy k principu objektivizace náhrad. Zdravotnické fórum, 2/2011.

HINTEREGGER, M.: Komentář k § 1325. In KLETEČKA, A., SCHAUER, M. (eds.) ABGB-ON: Kommentar zur Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. 1. Vydání. Wien: Manz, 2010.

HULMÁK, M. a kol.: Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014.

KOBLIHA, I., ELISCHER, D.: Náhrada škody podle občanského a obchodního zákoníku, zákoníku práce, v oblasti práva myšlového vlastnictví a podle autorského zákona: praktická příručka. 1. vydání. Praha: Leges, 2012.

LAVICKÝ a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014.

MIKYSKA, M.: Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupedu nebo zpátky? Právní rozhledy, 22/2008.

RYŠKA, M.: Náhrada škody na zdraví a ochrana osobnosti. Právní rozhledy, 16/2009.

STAUDINGERS, J.: Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Zweites Buch. Recht der Schuldverhältnisse. Berlin: Sellier – de Gruyter, 2001.

STIEGLER, A. M.: Schmerzengeld für Schock- und Trauerschaden. Rechtsvergleichende Analyse des Angehörigenbegriffes und der Mitverschuldensanrechnung. 1. vydání. Wien: Böhlau Verlag, 2008.

SVEJKOVSKÝ, J. a kol.: Nový občanský zákoník: srovnání nové a souasných úprav občanského práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha: Wolters Kluwer, 2014.

ŠVESTKA, J., SPÁ IL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol.: Ob anský zákoník I. § 1 – 459. Komentá . 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.

ŠVESTKA, J., DVO ÁK, J. a kolektiv. Ob anské právo hmotné 1. 5. jubilejní aktualizované vydání, Praha : Wolters Kluwer, 2009.

ŠVESTKA, J., SPÁ IL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol.: Ob anský zákoník I. § 1 – 459. Komentá . 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.

TELEC, I.: Test p im enosti zadostiu in ní za nemajetkovou újmu. Právní rozhledy 4/2010.

TOMAN ÁKOVÁ, B.: Kolikrát ještě budeme diskutovat, kolik stojí lidské utrpení?. Právní rozhledy, 3/2009.

VLASÁK, M.: Náhrada nemajetkové újmy v Principech evropského deliktního práva (PETL) a v návrhu nového ob anského zákoníku. Jurisprudence, 4/2009.

7.2. Právní p edpisy

Allegemeines Bürgerliches Gesetzbuch.

Bürgerliches Gesetzbuch.

Zákon . 89/2012 Sb., ob anský zákoník.

Zákon . 40/1964 Sb., ob anský zákoník.

7.3. Internetové zdroje

D vodová zpráva k zákonu . 89/2012 Sb., ob anský zákoník, dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/fileadmin/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Principles of European tort law, dostupné na <http://civil.udg.edu/php/biblioteca/items/283/PETL.pdf>.